

УДК: 378.1:378.09:378.12

МІСЦЕ ПРИВАТНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ НІМЕЧЧИНИ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

Грицай Я.О.

Кіровоградська льотна академія НАУ, Україна, Кіровоград

Мета статті полягає у дослідженні соціально-економічних, політико-правових, психолого-педагогічних та історичних аспектів приватної вищої освіти Німеччини. Предметом дослідження є етапи розвитку системи вищої освіти Німеччини, історичні обставини виникнення приватної вищої освіти в Німеччині, етапи та складності процесу становлення. Зазначається, що сектор приватної освіти в Німеччині розвивається швидкими темпами, і особливістю життєдіяльності приватної вищої освіти є те, що вона одночасно є освітянською структурою і суб'єктом підприємницької діяльності. Загальний висновок: фактори та умови приватної вищої освіти Німеччини діють у відповідності з державною політикою і користуються підтримкою суспільства. Забезпечуючи його вимоги по якості підготовки спеціалістів, вища приватна освіта Німеччини має в собі об'єктивні для всіх країн ЄС фактори, так і особливі історичні умови і можливості, недержавні вузи більш динамічні ніж державні, що дозволяє їм успішно конкурувати на освітньому ринку.

Ключові слова: приватна освіта Німеччини, історичні аспекти, сучасний розвиток освіти, реформа вищої освіти, конкурентний освітній продукт.

Hrytsai Yana Place of private universities in Germany in the state educational system/ Kirovograd Flight Academy of the NAU, Ukraine, Kirovograd

The purpose of the article is to study social, economic, political, legal, psychological, pedagogical and historical aspects of private higher education in Germany. The subject of research is the evolution of higher education in Germany, historical circumstances of private higher education in Germany, stages and complexity of the process of formation. It is noted that the sector of private education in Germany is growing rapidly, and the peculiarity of private higher education is that it is both educational structure and business activities. General conclusion: factors and conditions of private higher education in Germany are in line with government policy and are supported by society. Providing its requirements on quality training, higher private education in Germany is an objective for all EU countries factors and specific historical conditions and opportunities, private universities are more dynamic than state universities, allowing them to compete successfully in the education market.

Keywords: private education of Germany, historical aspects, modern development of education, reform of higher education, competitive educational product.

Вступ. Соціально-економічні, політико-правові, психолого-педагогічні та історичні аспекти приватної вищої освіти Німеччини є предметом вивчення на протязі багатьох десятиліть. Перший німецький вуз «приватного» характеру Університет Віттен-Хердеке (Universitat Witten-Herdecke) виник у 1982 році. Він існує і до цього часу, зайнявши своє місце серед навчальних закладів Німеччини.

«Історія виникнення приватних вузів у ФРН інша, ніж, наприклад, у США» – підкреслює прес-секретар Спілки приватних вузів Німеччини (Verband der Privaten Hochschulen) Пірет Лесс (Piret Lees). Поява приватних університетів в країні, де освіту прийнято вважати загальнодоступним правом, супроводжувалося в німецькому

суспільстві гострою дискусією. Адже дозволити собі навчання вартістю в кілька тисяч євро на семестр може далеко не кожен [1, с.19].

Аналіз досліджень і публікацій. В публікаціях, присвячених приватній вищій освіти Німеччини, обґрунтовані методологічні принципи, що дають можливість з'ясувати історичні витоки приватної вищої освіти (П. Вайнгарт, К. Фон Вісель, Б. Кем, К. Круг, С. Маасен, Ф. Майер, Ж. Шайян, серед наших українських М. Гладченко, Р. Тарасенко, Н. Шамне та інші), нормативно-правову базу діяльності приватних вищих навчальних закладів (Г.Брінкман, А.Космецькі, Е. Крейн, Д. Мюлер-Бьолінг, С.Нікель, а також наші українські дослідники О.Васюк, І.Висоцька, Е. Сухова, П.Писарева, Н.Шевченко та ін.), основи систем управління та організації приватної вищої освіти (М.Бюлоу-Шрам, А. Ганфт, С.Нікель, Г. Піке; серед вітчизняних дослідників – це С. Ацепіна, Е. Неберський, В. Рибин, М. Скоробогатова та ін.)

Мета статті полягає у історичному огляді процесу становлення приватної вищої освіти у Німеччині.

Виклад основного матеріалу. Автори досліджень відзначають, що сектор приватної освіти в Німеччині розвивається швидкими темпами. З 2000 року відповідну акредитацію в Німеччині отримували в середньому шість нових приватних вузів на рік. Сьогодні їх – більше 80. Для порівняння число державних університетів у ФРН становить понад 360 [2, с .40].

Досліджуючи приватну вищу освіту Німеччини автори Пірет Леес, Юрген Бюлер і ін. що сектор приватної освіти в Німеччині розвивається швидкими темпами. - приватні вузи мають значно вищий рівень відповідальності за результати своєї діяльності;

- навчання в приватних вузах відрізняється індивідуальним підходом до студентів. «На відмінну від державних університетів, де

професори завантажені і до них можна звернутися тільки в їх приймальні години один раз на тиждень, студенти – «приватники» у будь-який час можуть зв'язатися, з викладачами по електронній пошті або по телефону», – підкреслює Пірет Леес [1, с.21].

Названі автори обґрунтовували соціальну обумовленість появи та ефективного функціонування приватної вищої освіти Німеччини:

- забезпечення конкурентоздатності випускників, тому викладання ведеться англійською мовою;

- наявність попиту на спеціальність, що забезпечується тісною співпрацею приватних вищих закладів зі сферою бізнесу;

- забезпечення кращих умов навчання у порівнянні з конкурентами;

- у приватних вузах сильно розвинена корпоративна культура;

- забезпечення престижності навчального закладу, так, як приклад, студенти, які закінчили Вищу Юридичну або Університет Ценепіна у Фрідріхсхафені (Zeppelin University), у роботодавців поза всіх конкурентів. Найкращими медиками Німеччини багато хто вважає саме випускників медичного факультету загального Університету Віттен-Хердеке [3, с.11].

При виборі університету орієнтуються на результати рейтингів. Хорошим орієнтиром може стати список вузів журналу Focus, з якого випливає, наскільки високо ті чи інші вузи котируються в підприємницьких колах, тобто у роботодавців. А центр вищої освіти Німеччини (CHE) щорічно публікує рейтинги німецьких вузів виходячи з різних критеріїв, пов'язаних з умовами навчання [4, с.7].

Аналіз історичної, педагогічної літератури, результати досліджень свідчать, що питання ролі і місця приватної вищої освіти в Німеччині залишаються актуальними і викликають необхідність систематизувати зроблене і мати шляхи вдосконалення.

Перші публікації з цього питання з'явилися з виникненням приватної вищої освіти в Німеччині у ХХ столітті. Це були роботи Оскара Анвайлера «Політика освіти в Німеччині 1945-1990, історико-порівняльне джерело», Райнер Гайслер «Соціальна структура Німеччини. Соціальний розвиток до і після об'єднання», Г.С.Фурк «Довідник німецької історії освіти (1945 до сьогодення).

Це був початок впровадження в життя приватної вищої освіти Німеччини. Тому висвітлювалися лише окремі сторони організації навчального процесу у порівнянні з державними навчальними закладами. Не було зроблено окремого дослідження, а лише в контексті загальних історико-педагогічних досліджень. Це роботи Міхаеля Бера «Зміст у сірій зоні педагогічної повсякденної реальності», Кая Кортіно, Юргена Баумета «Структура і розвиток в огляді освіти Німеччини», Карла Ульріха Маєра «Освіта у Федеративній Республіці Німеччині».

Але за останній час, перші роки ХХІ століття, вийшли з друку наукові монографії, присвячені приватній вищій освіті Німеччини: С.Нкель «Потенціал реформ у вищих навчальних закладах Німеччини», С.Нікель «Концепції стратегій у вищих навчальних закладах Німеччини», Космюцький А. «Про діяльність вищих університетів Німеччини», Келін Й. «Університети як бізнес (діяльність приватних вищих закладів освіти)», С. Гайдек «Університет як колективна орієнтація», Рольф Арнольд і Хеннінг Петцольд «Загальна педагогіка Німеччини», Ахім Лещинський «Структура і розвиток приватної вищої освіти Німеччини», К. Нойвіанс «Процеси у професійній освіті Німеччини», Цехлін Л. «Процес утворення профілю у вищому начальному закладі економіки та політики», Л.Цехлін, П.Вісман, Д.Мюлер-Белінг «Розвиток вищих навчальних закладів

Німеччини у XXI столітті», Л. Цехлін, С.Нікель «Проектування процесу спілкування у вищому навчальному закладі економіки та політики».

В Україні є зацікавленість у вивченні досвіду приватної вищої освіти Німеччини. Цим питанням присвячені публікації О. Капустіної, В. Тихонової, М. Певзнер, Є. Сухової, О. Незгіва, К. Хюфнера та ін.

Монографія С.Нікель «Потенціал реформ у вищих навчальних закладах Німеччини» визначає конкуренцію, що використовується для формування прагнення і сподівань, яке суспільство покладає на заклади вищої освіти. Філософія приватного закладу дає простір для інтерпретації, місія університету не повинна бути сукупністю гарних фраз без конкретного значення, не повинно містити банальних декларацій, а лише чітко визначенні, змістовні й конкретні цілі та цінності [5, с.29]. Якщо у меті загальні фрази, не пов'язані з цілями, це скеровує університет у неправильному напрямі. Визначення мети розглядається як складова конкуренції нормативного менеджменту, що є основою стратегічного та операційного менеджменту [5, с.71].

Визначення профілю університету відбувається на основі місії, яка є початковим етапом процесу стратегічного менеджменту. Діяльність представників професорсько-викладацького складу, на думку С. Нікель, спрямована на зовнішнє спілкування і є ефективною, якщо вони ознайомлені з профілем і політикою університету [5, с.109]. З 1998 року наявність положень про місію стала обов'язковою умовою проходження акредитації вищим начальним закладом. Процес визначення місії вищих навчальних закладів Німеччини зніціювався як самими університетами, так і Конференцією ректорів вищих навчальних закладів, яка є водночас політичною і дорадче-консультативною інституцією. Своїми постановами вона визначала політику і напрям діяльності закладів вищої освіти Німеччини. У 1991 році розпочалася реалізація пілотного проекту «Профільна освіта» з

метою визначення профілю і порівняння продуктивності діяльності. Результати проекту були спрямовані на формування конкурентного освітнього продукту, створення рейтингу вищих начальних закладів і визначення показників діяльності. Висновок по проекту полягає в тому, що положення концепції корпоративної ідентичності університету з урахуванням специфіки сфери вищої освіти.

Монографія А. Косюцького «Про діяльність вищих університетів Німеччини» присвячена стратегічному менеджменту вищої освіти Німеччини. Особлива увага приділена витокам, джерелам, оновлення університетів в сучасних умовах розвитку освіти, як галузі державного будівництва. У контексті вищої освіти Німеччини автор окреслює функції вищого навчального закладу, серед яких виділяє формування підґрунтя для визначення завдань: специфічного профілю вищого навчального закладу, сприяння ефективному маркетингу і стратегічному менеджменту для забезпечення якості освіти. А. Косюцький наголошує: «Комунікаційна концепція університету має містити чіткі положення з метою формування профілю вищого навчального закладу та забезпечення якості підготовки фахівців» [6, с.23].

Стратегічний менеджмент в університеті можливий лише за умови досягнення консенсусу і наявності відповідної бази, формування якої сприяє чітко визначена мета. Зв'язки з громад кістю і маркетингова політика університету потребують визначення цілісної ідентичності вищого навчального закладу, тому це сприяє процесу розуміння, самоуправління і формування корпоративної ідентичності [6, с.39]. У роботі університетів повинні бути відображені три положення: власне самовизначення, на основі стратегічних цілей, внутрішнє визначення, визначення пріоритетів [6, с.58]. А. Косюцький звертає увагу на те, що розглядаючи університет як організацію, яка надає освітні послуги,

представники професорсько-викладацького складу повинні орієнтуватись на загально визначені цілі вищої освіти. [6, с.82]. Все це має сприяти формуванню корпоративної ідентичності і засад корпоративної поведінки серед представників професорсько-викладацького складу. У приватному університеті це досягається за допомогою маркетингової політики і менеджменту людських ресурсів, що неможливо в державному університеті. Діяльність професорсько-викладацького складу спрямована на досягнення цілей, які визначаються керівництвом університету. Продуктивність викладачів є визначальною у формуванні продуктивності університету, тому що викладачі – внутрішні клієнти вищого навчального закладу, які реалізують стратегічні цілі ВНЗ. Це сприяє формуванню моделі університету.

Про становлення приватних університетів в Німеччині йде мова в роботі Ахіма Лещинського «Структура і розвиток приватної вищої освіти Німеччини».

Питання освіти в Німеччині, згідно статті 30 Конституції держави, є компетенцією федеральних земель. Тому умови та програми навчання в різних землях і університетах відрізняються. Як зазначає автор дослідження, Німеччина – країна давніх університетських традицій - від першого університету в Гендельберге, заснованого у 1386 році до приватного університету Private Universitat Witten I Herdecke [7, с.5]. Система вищої освіти держави високоефективна і визнана у всьому світі через своїх високоякісних фахівців. Першими студентами Гейдельберга був створений відомий гімн студентів «Gaudeamus» [7, с.6]. Пройшовши великий історичний шлях (з XIV століття у XXI століття).Сьогодні в Німеччині налічується 350 вищих навчальних закладів, із них 85 звичайних університетів (Universitäten, Uni) та 110

технічних (Technische Universitäten). Із цієї загальної кількості до 10% приватні [7, с.8]. Всі німецькі вузи поділяються на три типи:

1. Університети
2. Спеціалізовані вищі школи або університети прикладних наук
3. Коледжі мистецтва, кінематографії і музики [7, с.31].

Сьогодні дуже важливим напрямком діяльності приватних університетів Німеччини є курс на інноваційні шляхи формування фахівців. В Німеччині немає державних стандартів, тому навчальні плани мають високу ступінь варіативності, що дозволяє знайти оптимальні шляхи якісної підготовки фахівців.

Загальновизнаним і незмінним правилом політики німецької держави у галузі освіти є доступність вузів для всієї молоді, сьогодні всі німецькі вузи, і в першу чергу приватні, живуть в епоху змін та вироблення в нових умовах свого стратегічного курсу. Як відомо, Німеччина ввійшла у число перших 29 європейських держав, що підписали 19 червня 1999 року Болонську декларацію, яка є поворотною у розвитку вищої школи Європейського простору вищої освіти, відкритого для інших регіонів світу. Реформування вищої освіти тісно пов'язано з намаганням об'єднаної Європи зміцнити свою економічну конкурентоздатність під тиском світової глобалізації. Такий висновок робить автор зберігає традиційну фундаментальність, доступність і відкритість, приватні вузи Німеччини стають більш гнучкими у наш час викликів [7, с.114].

Концептуально-методологічні основи діяльності приватних вузів Німеччини, система управління та організація їх діяльності, особливості відносин, що притаманні цим навчальним закладам, проаналізовані у праці С. Гайдека «Університет як колективна орієнтація».

Автор відносить приватну вищу освіту до соціального інституту зі своїми особливостями, соціальними нормами і цінностями, які забезпечують професійну діяльність. Дослідник підкреслює, що приватні навчальні заклади долають проблеми у галузі освіти і забезпечують високий рівень підготовки спеціалістів, що підтверджено ринком праці і вагомою оцінкою роботодавців [8, с.22].

Автор виділяє специфічні завдання приватних вузів:

1. Забезпечити максимально високу якість підготовки за рахунок використання і впровадження нових нетрадиційних методів та інноваційних технологій, що забезпечить високу конкурентоздатність випускників, їх діяльність в умовах сучасного ринку. Головним напрямком вирішення цього завдання є робота по Болонському процесу, де головним є індивідуальна робота з кожним студентом;

2. Формування високопрофесійного кадрового потенціалу за рахунок власних наукових шкіл, за рахунок мобільної системи підвищення кваліфікації, усвідомлення кожним членом колективу соціальної ролі та відповідальності;

3. Створення необхідної матеріально-технічної бази для забезпечення комфортних умов для роботи та навчання всіх суб'єктів навчального процесу;

4. Забезпечення виховної роботи, спрямованої на формування атмосфери в навчальному закладі, яка враховує особливості сучасної молоді, в якій треба формувати як професійну так і етичну, політичну, правову, естетичну, фізичну, побутову [8, с.43].

Важливішими пріоритетами діяльності приватних вузів Німеччини С. Гайдек вважає систематичне підвищення якості підготовки спеціалістів відповідно міжнародним стандартам. Приватним вузам необхідно постійно приділяти увагу навчально-матеріальній базі. Крім цього необхідна співпраця особливо тісна з роботодавцями, а також з

державними навчальними закладами. Приватні навчальні вузи організовують науково – дослідну роботу, яка є важливим елементом у створенні іміджу і відповідно рейтингу. Зміст кожного виховного закладу повинен відповідати потребам кожного студента. Головне – це те, що кожен навчальний заклад є єдиним організмом, системою, саме системою в якій все має важливе значення і другорядного немає і не може бути. Забезпечити діяльність такого організму, як університет, задача складна, але треба виконувати [8, с.131].

Німецька приватна вища освіта в контексті вивчення факторів та умов функціонування університетів в умовах конкурентної боротьби стала предметом дослідження монографія Келін Й. «Університети як бізнес (діяльність приватних вищих закладів освіти)».

Сходження людства в XXI століття характеризується якісно новими явищами, що ставлять перед людиною раніше непізнані завдання, які може вирішити самодостатньо розвинена та освічена особистість. В сучасному суспільстві вища освіта «виконує функцію продукування національної освіти у всіх сферах соціальної життєдіяльності – починаючи від економіки і закінчуючи мистецтвом!» [9, с.31].

Приватна освіта суттєво відрізняється за своїм змістом та наповненням від державної. Процес становлення приватної вищої освіти відбувається не безболісно, однак ці заклади освіти самоутвердилися й самовизначилися. Приватні вищі навчальні заклади змогли реалізувати методологічно-концептуальний рівень нової парадигми освіти, що дало можливість витримати жорстку конкуренцію з боку державних вищих навчальних закладів. Щоб відповідати сучасним запитам ринку праці приватні вищі навчальні заклади застосовують впровадження інноваційних підходів таких як: нові спеціальності, якість начального процесу, навчання іноземних студентів на англійській мові з використання їх рідної мови,

індивідуальна робота з кожним студентом, зв'язок з роботодавцями [9, с.84].

Особливістю приватних вищих навчальних закладів Німеччини є поєднання теоретичних знань з передовими науковими дослідженнями. Цьому сприяє система академічної свободи. Досягти належного рівня підготовки спеціалістів є гуманістична функція освіти. «Історія виникнення приватних вузів у Німеччині, ніж, наприклад, у США, – підкреслює прес-секретар спілки приватних вузів Німеччині (Verbad der Privaten Hochschulen) Пірет Леес (Piret Lees). Назва приватних університетів в країні, де освіту прийнято вважати загальнодоступним правом, супроводжувалося у німецькому суспільстві гострою дискусією. Адже дозволити собі навчання вартістю в кілька тисяч євро може далеко не кожен. Тим не менш, сектор приватної освіти в Німеччині отримували в середньому шість нових приватних вузів на рік [9, с.95].

Головний мінус приватних університетів – це висока вартість навчання. Стипендії для отримання «приватної» освіти в більшості німецьких фондів не видають, тому фінансувати навчання можна лише за допомогою кредиту. «У Німеччині є дійсно елітні приватні вузи, у випускників яких відмінні шанси побудувати успішну кар'єру. Інвестиції в таку освіту виправдовуються. Однак це поширюється не на всі приватні вузи Німеччини», - вважає директор фірми Юрген Бюлер. Головним в умовах конкурентної боротьби, підкреслює дослідник, – є рейтинг та репутація університетів в Німеччині, що регулярно публікує журнал Focus, який визначають роботодавці [9, с.137].

Приватна вища освіта Німеччини в контексті вивчення факторів і умов надання освітніх послуг стала предметом дослідження авторського колективу монографії «Розвиток вищих навчальних закладів Німеччини у XXI столітті» Л. Цехліна, П. Вісмана, Д. Мюлер-Белінга.

Автори визначають слідувачі типи вузів в залежності від їх профілю, місії та соціальної значимості:

- університети (Universität, скорочено UNI); у тому числі технічні (Technische Universität);
- вищі спеціальні школи (Fachhochschule);
- різні спеціальні ВНЗ, включаючи педагогічні, технологічні, музичні, художні, кінематографічні;
- професійні академії (Berts Akademien).

Спортсменів, журналістів і лікарів готують як на відповідних факультетах університетів, так і у декількох спеціалізованих навчальних закладах «Sporthochschule, Medienhochschule тощо», наприклад, у Ганновері й Любеці діють два профільних медичних ВНЗ!

«Університети. Навчання проходить в два етапи. На початковому ступені триває від трьох до чотирьох семестрів і, за умови успішного завершення, надає право на одержання кваліфікації ліцензіата. На наступному етапі студенти дістають можливість стати магістрами або фахівцями – проте для цього знадобиться більше часу – від чотирьох до шести семестрів. Завершальним етапом університетського навчання є написання випускної кваліфікаційної роботи», – зазначають автори дослідження [10, с.97].

Наступним етапом є вищі школи. Школа прикладних наук – найкоротший шлях до здобуття вищої освіти в Німеччині. Навчання в вищій школі триває від трьох до чотирьох років і дає можливість одержати знання з однієї з найбільш популярних спеціальностей (сільське господарство, менеджмент і економіка комп'ютерні технології на ін.) при успішному завершенні курсу присвоюється кваліфікація Displomrad. Це дає можливість молоді широкого діапазону вибору за своїми нахилами і можливостями [10, с.103].

«Головна відмінність професійних академій, – як підкреслюють автори, – від попередніх типів навчальних закладів – орієнтовані на одержання практичних навичок. Студенти поділяють академічний процес зі стажуванням і практичними знаннями безпосередньо на виробництві, відповідно до обраної спеціальності» [10, с.107].

Поєднання навчання і роботи, на нашу думку, дозволяє професійним академіям по закінченню програми випускати підготовлених фахівців. Тривалість навчання – три роки, які розділені на шість семестрів, два роки основного навчання плюс рік поглибленого [10, с.115].

Характеризуючи приватну вищу освіту в Німеччині автори приходять до висновку про зростання не державних вищих начальних закладів не тільки кількісно, але головне якісно освітніх послуг. І хоча історія приватного сектору вищої освіти в Німеччині відносно молода (перший приватний вуз виник у 1982 році – Університет Віттен-Хердеке), але сьогодні в Німеччині більше 80 приватних вузів, навчається 10% від загальної кількості студентів в державі. Для порівняння: число державних університетів у ФРН становить понад 360 установ. Тому, констатують автори, приватний сектор вищої освіти стає важливою частиною системи вищої освіти в Німеччині [10, с.134].

Викликає інтерес що до прогнозування подальшого існування приватних вузів. Позитивну відповідь автори дослідження обґрунтовують такими фактами.

1. Приватні навчальні заклади створюють нові робочі місця, чим сприяють покращенню інфраструктури;

2. Навчання в приватному секторі освіти не потребує фінансування з державного бюджету;

3. Конкуренція з державними навчальними закладами сприяє якісній підготовці та виходу випускників на ринок праці [10, с.178].

Особливістю життєдіяльності приватної вищої освіти є те, що вона одночасно є освітянською структурою і суб'єктом підприємницької діяльності. Тому, виходячи з цього, це ускладнює існування і успішне їх функціонування порівнюючи з державними навчальними закладами. Функціонуючи, вони мають стосунки, як юридичні особи в першу чергу з державою, а також з іншими юридичними особами.

Одним з важливих інститутів професійного і соціального контролю ефективності діяльності вищих навчальних закладів для забезпечення якості підготовки є механізм акредитації. Діяльність вищого навчального закладу спрямована як на представників внутрішніх, так і зовнішніх зацікавлених сторін. Рейтинг кожного вузу залежить від рівня щоденної професійної діяльності, такий висновок роблять автори монографій [10, с.196].

Історичні обставини виникнення приватної вищої освіти в Німеччині, етапи та складності процесу становлення аналізує у своїй монографії. «Процеси у професійній освіті Німеччині» К.Нойвіанеа. Автор поставив перед собою завдання дослідити процес формування приватної вищої освіти Німеччини «на історичному проміжку, враховуючи увесь комплекс факторів, які стимулювали цей процес» [11, с.19]. Серед джерел, на яких базуються дослідження - це документи і свідчення, які надають дослідженню належну аргументацію.

Дослідник приходить до висновку про те, що розвиток демократії та ринкових відносин у суспільстві, які у світі розгорнулись у кінці ХХ століття вели до появи вищих навчальних закладів, що базуються на не державних джерелах фінансування. На думку К. Нойвіанса, історична місія приватної вищої освіти полягає не тільки в задоволенні освітянських потреб населення, але і в подоланні разом з державою системи внутрішніх навчальних закладів проблем в освітній сфері

суспільства і тим самим забезпечення успішного розвитку держави [11, с.25]. А все стосується історичних коренів. А вони наступні.

Традиції треба примножувати і розвивати. Гордістю Німеччини є те, що перший університет виник ще в далекому 1388 році – це був Кельнський університет. Основою університетської системи були факультети мистецтв, теології, права і медицини. Факультет мистецтв давав освіту по дисциплінам, які були традиційними для Європи: граматику, риторику, діалектику, арифметику, геометрію, астрономію та музику [11, с.36].

Система вищої освіти Німеччини на початковому етапі знаходилась під впливом ідеалів європейської освіти. До XVIII ст. церква фактично чинила перепони розвитку природно-наукової концентрації університетської освіти. Із завершенням Епохи середньовіччя виникла необхідність реформи, найбільш вдалою була реформа І.Канта. У своїй праці «Дискусія факультетів» (*Der Streit der Fakultäten*) 1798 р. напрям був Кантом взятий на природно-наукові дисципліни. Автор дослідження підкреслює, що Кант вплинув на ідеї педагогів не тільки Німеччини, але й всієї Європи [11, с.55].

Перший етап розвитку системи вищої освіти (початок XIX ст.) – становлення класичного німецького університету, заснованого на ідеях В.Гумбольдта.

Другий етап (кінець XIX ст. - початок XX ст.) – нівелювання ступеню впливу класичних гімназій і введення професійної спеціалізації системи вищої освіти.

Третій етап (1933-1945 р.р.) – націонал-соціалістичний, пов'язаний з перевалюванням національної ідеї над науковою складовою.

Четвертий Етап (1950-1980 р.р.) – винесення гумбольтовської ідеї, інтеграція освіти і дослідження, поступова масовізація вищої освіти.

П'ятий етап (перша половина 1990-х р.р.) – вестернізація університетів східних земель.

Шостий етап (кінець 90-х р.р. – до тепер) виділяється «болонізацією» і поступовим перетворенням університетів у фінансово-бюрократичну машину при серйозних спробах самоідентифікації системи вищої освіти [11, с.69].

Результатом розвитку і досягнень на історичному шляху є те, що сьогодні Німеччина входить в трійку найбільших країн, що досягли успіхів на міжнародному освітянському ринку-після США та Великобританії [11, с.84].

Автори монографії «Проектування процесу спілкування у вищому навчальному закладі економіки та політики» Л.Цехлін, С.Нікель акцентують на тому, що в умовах конкурентної боротьби у вузах Німеччини широке розповсюдження отримала концепція «Нове громадянське управління» (New public management). Ця концепція передбачає заходи, спрямовані на створення в вузах атмосфери, яка повинна сприяти результату. Тому важливого значення набуло укладання договорів між адміністрацією та професорсько-викладацьким складом про узгодження дій, які треба взаємно робити для досягнення мети. Існуюча система академічного управління потребує змін, бо сьогодні її консерватизм і не спроможність реагувати на виклики нового часу може тормозити розвиток навчального закладу [12, с.9].

Німецькі дослідники Ute Lanzencloot і Peer Pasternak проаналізували закони про вищу школу в багатьох федеральних землях Німеччини і констатували, що практично всі вони закріплюють принципи нового громадянського управління. Для вироблення проекту процесу спілкування у вищому навчальному закладі адміністрація

приватного університету Віттен-Хурдекс підготувала слідуючи питання і попросила відповісти:

1. Що треба нам зробити в найближчий час для розвитку університету в ситуації посилення конкурентоздатності вузів?

2. Назвіть фактори, що забезпечують динамічний розвиток університету для виконання поставленої мети.

3. Дайте оцінку сильним і слабким сторонам університету як навчального закладу.

4. Назвіть проблеми, рішення яких залежить від правильного рішення керівництвом університету.

5. Які зміни треба внести в освітянський менеджмент університету для досягнення високого місця у рейтингах [12, с.26].

Такий підхід дозволяє університету позиціонувати себе як інноваційний університет відкритий суспільству. Втілення в життя пропозицій сприяє тому, що ті хто працює і навчається тут, вважають свій навчальний заклад відкритим суспільству та новим ідеям. При цьому базова концепція розвитку університету декларує його чітку орієнтацію на пріоритет науково – дослідної діяльності. Значний розвиток отримала і ідея міжпредметності в навчанні та дослідженнях, Це дало можливість університету досягти вагомих результатів в забезпеченні високої якості навчально-освітнього процесу та бути конкурентоздатним на ринку освітніх послуг! [12, с.34]. До сильних сторін можна віднести: високий рівень розвитку досліджень в галузі економіки та політики, тісна взаємодія університету з регіональними структурами, інтернаціоналізація вищої освіти, що виявилась у прийомі на навчання іноземних студентів (48% від загальної кількості), розвиток системи підвищення кваліфікації персоналу навчального закладу та представників різних верств населення [12, с.49].

Не можна не погодитись з авторами монографії про те, що сьогодні важко знайти навчальний заклад, який не відносив би себе до інноваційного і не пропагував ідеї відкритості. Практично кожний університет Німеччини має свій профіль, завдяки якому він намагається зайняти високе місце в рейтингу високих досягнень [12, с.54].

Тому університет повинен дбати про свій імідж і робити так, щоб відрізнятись від інших і стати більш привабливим для вчених, професорів і головне для абітурієнтів, які прагнуть отримати якісну освіту. Університет сьогодні повинен мати велику ринкову привабливість, враховувати критерії, які є в умовах різних конкурсів. Ввійти в процес інтегрування зі своїми сильними сторонами – це сучасний шлях успішного розвитку навчального закладу. У цьому плані приватні навчальні вищі заклади освіти більш мобільні, що і дає їм можливість успішно діяти у конкретній ситуації на освітянському ринку. Важливим моментом діяльності по проектуванню процесу спілкування від якого залежить рівень роботи і відповідно рейтинг вузу – це постійно повинен працювати освітній менеджмент, що буде давати можливість своєчасно вносити зміни та корективи у діяльність університету [12, с.60].

В зв'язку з цим, на нашу думку, заслуговує на увагу така форма роботи, як проведення конкурсу «видатних ініціатив». Результати конкурсу дозволяють своєчасно відреагувати на інноваційні пропозиції і тим самим, впровадивши їх в діяльність колективу, підняти рівень освітніх послуг та свій рейтинг серед вузів не тільки регіону, а і в міжнародному. Тільки постійна і напружена робота з використанням ефективних інструментів освітнього менеджменту дозволить завжди вдало спроектувати процес спілкування у вищому навчальному

закладі, що дасть можливість бути успішним на ринку освітніх послуг [12, с.95].

Монографія «Політика освіти в Німеччині 1945-1990, історико-порівняльні джерела» Оскара Анваймера була видана у Бонні у 1992 році. Дослідження будується на великому архівному матеріалі, збірниках і матеріалах, надрукованих в різних джерелах, періодичних виданнях цього періоду, історико-педагогічній літературі.

Німеччина вважається однією з найбільш розвинутих країн світу. Бурхливий соціально – економічний розвиток країни розпочався ще у 70-х роках XIX століття, що дало можливість Німеччині зайняти одне з чільних місць у Європі з обсягу промислового виробництва. Це підштовхнуло прийняти у державі закони щодо розширення сфери освіти. Але особливі перетворення в галузі освіти розпочато з 50-х років XX століття. Головне полягало в тому, щоб зробити систему освіти доступною всім. Друга важлива риса полягає у тому, що політика федерального уряду полягала у заглибленні співробітництва вузів з промисловими фірмами. З 50-х років XX століття поширена форма «спільних досліджень», коли фірми галузі створюють із вузом союз до роботи над проблемами, у вирішенні яких зацікавлені виробники [13, с.30]. Важливо, що практикуються як стажування працівників фірм до вузів, так і робота молодих вчених і студентів у фірмах. Завдяки концепції вищої освіти У. Гумбольдта, вузи зайняли центральне місце у науково – дослідному напрямку [13, с.33]. Це дозволило виключити дублювання досліджень полегшивши та значно прискоривши впровадження винаходів і розробку промислового виробництва. Позитивну роль відіграв закон стимулювання освіти, що передбачав щомісячні виплати студентам – 600 марок, причому половина коштів це безоплатні дотації, а друга половина - як кредит. Після демографічного спаду з 1975 року кількість студентів неухильно зростала, що було

викликано бажанням більшої кількості молоді отримати якісну освіту [13, с.42].

Викликає інтерес той факт, що федеральні органи в галузі освіти регламентували питання тривалості навчання, канікул, навчальні програми, взаємне визнання дипломів. Поточне управління освітою є компетенцією земельних урядів, де прийняті і діють свої закони. Викладання у вузі будувалось з урахуванням поєднання обов'язкових предметів та тих, які вибирали за бажанням. Багатоваріативність освіти сприяла забезпеченню плюралізму думок і суджень, що є важливим принципом демократичних норм у післявоєнний період розвитку вищої освіти Німеччини [13, с.51].

Ще одна проблема виникла в Німеччині після возз'єднання (НДР увійшла до складу ФРН). Вища освіта НДР була створена за прикладом радянських структур. Після об'єднання згідно загального закону про освіту у кожній із нових земель був прийнятий свій закон. Але процес формування вищої освіти в нових землях був складним і потребував багато зусиль. У нових землях було створено 28 університетів та 15 спеціалізованих (професійних) вузів. Історичний досвід має величезне значення для подальшого становлення освіти в Німеччині.

Особливо значущим для розуміння глобальних соціально-економічних і культурологічних змін, підвищення значення освіти і вимог до професійної підготовки кадрів, що відбувалась з другої половини ХХ століття до наших днів є « Довідник німецької історії освіти» (1945 до сьогодення) Г.С. Фурка.

На відміну від системи освіти більшості держав Заходу німецька освіта перехід на нову післявоєнну педагогічну освіту переходила в умовах подолання труднощів післявоєнного, соціального, економічного, політичного, ідеологічного і культурного розвитку, краху

домінуючої у довоєнні роки ідеології поділу держави на окупаційні зони в західній частині Німеччини, створення двох німецьких держав ФРН і НДР, які розвивались на протязі послідуєчих 40 років по різних напрямам своєї внутрішньої політики до возз'єднання у 1990 р [1, с.17].

Система німецької освіти у середині ХХ ст. переживала глибоку кризу. Вона тормозила успішний розвиток країни у конкурентній боротьбі на ринку праці і перешкоджала економічному зростанню.

Німеччина у ці роки відчувала гостру потребу у спеціалістах з вищою освітою. Вона жила за рахунок тих, хто отримав освіту до Другої світової війни. До початку 70-х років ХХ ст.. цей потенціал був вичерпаний. У німецькій системі освіти були порушені основні демократичні принципи: загальнодоступність, безперервність та послідовність. У 1969 р. ФРН займала 22 місце серед європейських держав по рівню фінансування освіти. [1, с.26]. «До цього часу існуючому економічному зростанню дуже швидко прийде кінець через відсутність кваліфікованих молодих кадрів. Коли відмовляє освіта - це вже пряма загроза міцності всього суспільства, - так характеризував ситуацію, що склалась у 50-х- 60-х роках у системі німецької освіти Г.Піхт, один з чиновників державної комісії з питань освіти у ФРН і автор відомої монографії « Катастрофа німецької освіти», що підготувала суспільство до радикальних реформ 70-х років [1, с.37].

«Кожний має право на вільний розвиток особистості і вільний вибір професії», - було записано у всіх 11 федеральних земельних законах ФРН у 60-х-80-х роках, що заклали основу створення та розвитку безперервної освіти. В цей перелік ввійшли «Закон про охорону праці молоді» (1965р.), «Закон про професійну освіту» (1969р.), «Закон про сприяння освіті дорослих» (1974р.), «Закон сприяння безперервній освіті» (1980р.), «Закон про безперервну освіту» (1984р.) та інші

закони, що послідовно доповнювались у наступні роки (1991р., 1992р., 2000р., 2004р., 2008р.) [1, с.51].

Найбільш радикальна в історії Німеччини реформа освіти пов'язана з прийняттям таких документів загальнофедерального значення як « Основний план освіти» (1970р.) і « Структурний план системи освіти» (1971р.). В рамках цієї реформи введена нова класифікація структури системи освіти. Ці заходи збільшили шанси молоді на отримання вищої освіти кращої якості. Результатом стало те, що, 2,6 млн. студентів навчались по 240 напрямкам професійної підготовки та 94 спеціальностям у вузах. Національні плани розвитку освіти на межі ХХ- ХХІ ст. звірялись з планами європейського співтовариства. Це дало можливість ФРН зайняти лідерське положення серед європейських держав і особливе місце у Європейському Союзі як однієї з його засновниць [1, с.91].

Окремі аспекти становлення та розвитку приватної вищої освіти в Німеччині присвячені аналітичні та публіцистичні статті Р. Арнольд, М. Бер, Р.Гайелер, С. Вінсен-Ланкран, Т. Карін, К. Круг, К. Мюнклер, Р. Ліберт, Д. Мюлер-Белінг, К. Найвіан, С. Нікель, П. Пастернак, П. Лесс, Л. Цехлін, Ж.Шайян, С. Фотенхауер та ін..

Дуже важливе значення для діяльності університетів в Німеччині посідають конференції ректорів вищих навчальних закладів де обговорюються питання стратегічного менеджменту, що визначає політику і напрям діяльності закладів вищої освіти Німеччини, в тому числі приватної вищої освіти.

Таким чином, історіографія приватної вищої освіти Німеччини вже зараз нараховує декілька монографій і дисертаційних досліджень, десятки наукових статей, предметом яких є приватна вища освіта.

Хронологічно історіографія приватної вищої освіти охоплює період з 80-х років ХХ ст. до теперішнього часу.

Події і нові явища громадського життя в монографіях аналізуються з врахуванням в першу чергу власного, а також світового досвіду приватної вищої освіти. Дослідження викликає інтерес як своїми узагальненнями і висновками, так і прогнозуванням на майбутнє.

Загальною рисою більшості досліджень про приватну вищу освіту Німеччини є їх зосередженість на проблемах сьогодення. Це не дивно, бо знаходячи вирішення проблем сьогодення вони дивляться в майбутнє, що і буде гарантом успіху.

Загальний висновок. Фактори та умови приватної вищої освіти Німеччини діють у відповідності з державною політикою і користуються підтримкою суспільства. Забезпечуючи його вимоги по якості підготовки спеціалістів, вища приватна освіта Німеччини має в собі об'єктивні для всіх країн ЄС фактори, так і особливі історичні умови і можливості, недержавні вузи більш динамічні ніж державні, що дозволяє їм успішно конкурувати на освітньому ринку.

Література:

1. Леес П. *Приватна вища освіта в Німеччині.* - *Picture-alliance/zb-Universities*, у середини 2014 р. -0216с.

Піке Г. *Приватний Університет Німеччини.* - К. Видавничий дім «КМ Академія», 2002-с. 198

Мюнклер Х. *Університети Німеччини у XXI столітті.* - *Picture-alliance/zb-Universities*, 22 Серпня 2013. – 234 с.

Круг К. *Що робить Німеччину сильним міжнародним партнером у сфері освіти?* - *dpalSchuler HG - Education*, 4 червня 2016. – 293 с.

Нікель С. *Потенціал реформ у вищих начальних закладах Німеччини.* Берлін: *Egition sigma*. 1998. - с. 290

Космюцький А. *Про діяльність вищих університетів Німеччини.* – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2010. – с.230

Левицький А. Структура і розвиток приватної вищої освіти Німеччини. 2003, ISBN 978-3-499-611223, -с.267

Гайдек С. Університет як колективна орієнтація. – Берлін, - 2003, - с.243

Келін Й. Університети як бізнес (діяльність приватних вищих закладів освіти. – Берлін, 2003 – с.256

Цехлін Л., Вісман П., Мюлер-Белінг Д. Розвиток вищих навчальних закладів Німеччини у ХХІ столітті. Видавництво фонду Бертельсман, 1998 – с.250

Найвіанс К. Процеси у професійній освіті Німеччини. Видавництво фонду Бертельсман, 1998, - 199 с.

Цехлін Л., Нікель С. Проектування процесу спілкування у вищому навчальному закладі економіки та політики. Видавництво фонду Бертельсман, 1998 – с.205

Анваймер О. Політика освіти в Німеччині 1945-1990, історико-порівняльне джерело – К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2001. – с.301

References:

1. Lees P. Pryvatna vyshcha osvita v Nimechchyni. - Picture-alliance/zb-Universities, u seredyny 2014 r. -0216s.

2. Pike H. Pryvatniy Universytet Nimechchynu. - K. Vydavnychuuy dim «Km Akademiya», 2002-s. 198

3. Myunkler KH. Universytety Nimechchynu u KHKHI stolitti. - Picture-alliance/zb-Universities, 22 Serpnya 2013. – 234 s.

4. Kruh K. Shcho robyt Nimechchynu sylnym mizhnarodnym partnerom u sferi osvity? - dpalSchuler HG - Education, 4 chervnya 2016. – 293 s.

5.Nikel S. Potentsial reform u vyshchyykh nachalnykh zakladakh Nimechchynu. Berlin: Egimion sigma. 1998. - s. 290

6. Kosmyutskyy A. *Pro diyalnist vyshchych universytetiv Nimechchyny.* – K.: Vydavnychyy dim «KM Akademiya», 2010. – s.230
7. Levytskyy A. *Struktura i rozvytok pryvatnoyi vyshchoyi osvity Nimechchyny.* 2003, ISBN 978-3-499-611223, -s.267
8. Haydek S. *Universytet yak kolektyvna oriyentatsiya.* – Berlin, - 2003, – s.243
9. Kelin Y. *Universytety yak biznes (diyalnist pryvatnykh vyshchych zakladiv osvity.* – Berlin, 2003 – s.256
10. Tsekhlin L., Visman P., Myuler-Belinh D. *Rozvytok vyshchych navchalnykh zakladiv Nimechchyny u KHKHI stolitti.* Vydavnytstvo fondu Bertelsman, 1998 – s.250
11. Nayvians K. *Protsesy u profesiyniy osviti Nimechchyny.* Vydavnytstvo fondu Bertelsman, 1998, – 199 s.
12. Tsekhlin L., Nikel S. *Proektuvannya protsesu spilkuvannya u vyshchomu navchalnomu zakladi ekonomiky ta polityky.* Vydavnytstvo fondu Bertelsman, 1998 – s.205
13. Anvaymer O. *Polityka osvity v Nimechchyni 1945-1990, istoryko-porivnyalne dzherelo* – K.: Vydavnychyy dim «KM Akademiya», 2001. – s.301